

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

9 ΙΟΥΝΙΟΥ 2017

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.1 Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς λες εσύ, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, ή τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι δικοί του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός· όμως στη δικαιοσύνη και στην άλλη πολιτική αρετή, και αν ακόμα ξέρουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια σε βάρος του μπροστά σε πολλούς άλλους, πράγμα που το θεωρούσαν σε εκείνη την περίπτωση (με τις τέχνες) ότι είναι σωφροσύνη, δηλαδή το να λέει την αλήθεια, σ' αυτήν την περίπτωση το θεωρούν τρέλα, και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε πως είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά, (ισχυρίζονται ότι) είναι τρελός οποίος δεν παριστάνει τον δίκαιο· γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας με οποιονδήποτε τρόπο να έχει μερίδιο σ' αυτή, διαφορετικά, (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B.1

Ο Πρωταγόρας συνεχίζει την προσπάθειά του να αποδείξει ότι όλοι έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή, θέση που απορρέει από τη διήγηση του μύθου του Προμηθέα. Η ενίσχυση της παραπάνω θέσης γίνεται με ένα «τεκμήριον», δηλαδή μια απόδειξη που στηρίζεται σε δεδομένα της καθημερινής εμπειρίας. Το τεκμήριο αυτό αντλεί την αξία του από την κοινή αντίληψη και τη συμπεριφορά των ανθρώπων στην καθημερινή ζωή. Η φράση «**ήγούνται πάντες άνθρωποι πάντα άνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε και τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς**» αποτελεί την αποδεικτέα θέση για την καθολικότητα της αρετής.

Το πρώτο παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας σχετίζεται με τις τέχνες και συγκεκριμένα με την τέχνη του αυλητή. Να επισημανθεί ότι η λέξη αρετή δεν έχει εδώ ηθικό περιεχόμενο και φυσικά δε νοείται ως πολιτική αρετή. Σημαίνει την τεχνική ικανότητα, την εξειδικευμένη γνώση. Αν λοιπόν κάποιος ισχυρίζεται ότι κατέχει καλά την τέχνη του αυλού (ή οποιαδήποτε άλλη), ενώ κάτι τέτοιο δεν ισχύει, προκαλεί το

γέλιο ή την αγανάκτηση (καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν) των άλλων και τις συμβουλές των δικών του ανθρώπων. Η συμπεριφορά του θεωρείται παραφροσύνη, διότι δεν παραδέχεται μια αδυναμία που για όλους τους υπόλοιπους είναι εμφανής. Αν παραδεχόταν την ανικανότητά του στην τέχνη του αυλού, θα θεωρούνταν συνετός και δε θα προκαλούσε αντιδράσεις με τη συμπεριφορά του. Καταδεικνύεται έτσι ότι δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζουν οι άνθρωποι όλες τις τέχνες, γεγονός που δικαιολογεί τη στάση των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου, όταν γίνεται συζήτηση για ειδικά θέματα και δέχονται μόνο τους ειδικούς.

Το δεύτερο παράδειγμα σχετίζεται με τις ηθικές ιδιότητες, όπως η δικαιοσύνη. Στο σχετικό χωρίο παρατηρούμε επίσης ότι η δικαιοσύνη αποτελεί ένα στοιχείο από τα πολλά που περιλαμβάνει η πολιτική αρετή (δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς). Στην περίπτωση λοιπόν, της πολιτικής αρετής η ίδια ειλικρίνεια θεωρείται παραφροσύνη. Ο δημόσιος ισχυρισμός κάποιου ότι είναι άδικος και ότι δεν κατέχει τη δικαιοσύνη προκαλεί την έκπληξη των υπόλοιπων, παρόλο που μπορεί να είναι γνωστό ότι ο συγκεκριμένος άνθρωπος δε συμπεριφέρεται δίκαια. Όλοι δηλαδή περιμένουν και θεωρούν λογικό να υποστηρίζει ο καθένας ότι κατέχει τη δικαιοσύνη, ακόμα και αν αυτό δε συμβαίνει. Σύμφωνα με τη γενική αντίληψη που παρουσιάζει ο Πρωταγόρας, όλοι πρέπει να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, γιατί διαφορετικά θεωρούνται τρελοί (καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δίκαιους, ἐάντε ὦσιν ἐάντε μῆ, ἢ μαινέσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον δικαιοσύνην). Φαίνεται συνεπώς εδραιωμένη η αντίληψη ότι η κοινωνική συνύπαρξη των ανθρώπων δεν συμφωνεί με την αδικία, η οποία απειλεί με διάσπαση την συνοχή της κοινωνίας.

Τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κάθε άνθρωπος έχει μερίδιο στη δικαιοσύνη και την άλλη πολιτική αρετή: διαφορετικά δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στο ανθρώπινο γένος (ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις).

B2.

Στο χωρίο που δίνεται ο αντιθετικός δὲ αντιδιαστέλλει τη δικαιοσύνη και την άλλη πολιτική αρετή με τις τέχνες. Έτσι, ενώ στις τέχνες η ειλικρίνεια παραδοχή της αδυναμίας θεωρείται σωφροσύνη, στις ηθικές ιδιότητες, όπως η δικαιοσύνη, η ίδια ειλικρίνεια θεωρείται παραφροσύνη.

Η συμμετοχή όλων στη δικαιοσύνη (και στην άλλη πολιτική αρετή) είναι αναγκαίος όρος της ανθρώπινης ύπαρξης. Δεν μπορεί να νοηθεί άνθρωπος χωρίς κάποιο, ελάχιστο έστω (ἀμῶς γὰρ πως), μερίδιο στην πολιτική αρετή. Όποιος δεν έχει συμμετοχή σ' αυτήν, δεν μπορεί να θεωρείται μέλος της κοινωνίας των ανθρώπων. Είναι φανερό ότι η

πολιτική αρετή θεωρείται από τον Πρωταγόρα σύμφυτη με την ανθρώπινη ιδιότητα. Το τεκμήριό του καταδεικνύει αυτήν ακριβώς τη στενή σχέση και συμφωνεί πλήρως με όσα ο ίδιος αφηγήθηκε στο μύθο για την ύπαρξη των πόλεων. Ο σεβασμός και η δικαιοσύνη, τα συστατικά της πολιτικής αρετής, πρέπει να χαρακτηρίζουν όλους τους ανθρώπους, ώστε η συμπεριφορά τους να διέπεται από ορισμένους κανόνες που επιτρέπουν την ομαλή κοινωνική συμβίωση. Απαραίτητη προϋπόθεση λοιπόν για την ανθρώπινη ύπαρξη και τη συγκρότηση κοινωνιών είναι η συμμετοχή στη δικαιοσύνη με οποιονδήποτε τρόπο είτε ουσιαστικά είτε προσποιητά.

Ειδικότερα το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευτεί και ως εξής: ακόμη κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει το δίκαιο από το άδικο. Αυτό σημαίνει ότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης (τα οποία σύμφωνα με το μύθο που προηγήθηκε υπάρχουν δυνάμει σε κάθε άνθρωπο) που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη αδικίας. Άρα δε θα πει αλήθεια, αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος. Επιπλέον ο άδικος κινδυνεύει με βαρύτερες τιμωρίες όπως η εξορία (ή μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις). Ἄλλωστε και ο Δίας είχε προτείνει τη θανατική ποινή για τη μη συμμετοχή στο σεβασμό και τη δικαιοσύνη. Κανένας λογικός άνθρωπος δε θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο, γιατί ακυρώνει την ανθρώπινη φύση του.

B3.

Στο μεταφρασμένο απόσπασμα που μας δίνεται ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι η πολιτική αρετή δε διδάσκεται και χρησιμοποιεί το εξής επιχείρημα: Οι σοφοί Αθηναίοι παρουσιάζονται να διευθετούν με τον καλύτερο τρόπο τα θέματα της πόλης τους. Κατά τις συνεδριάσεις της εκκλησίας του δήμου που έχουν ως αντικείμενο κάποιο ειδικό θέμα (π.χ. οικοδομικό ή ναυπηγικό έργο κ.α.), συμβουλευονται μόνο τους ειδικούς (π.χ. οικοδομους, ναυπηγούς κ.α.), αυτούς δηλαδή που έχουν τις ειδικές γνώσεις, έχουν εκπαιδευτεί και διδαχτεί τη σχετική τέχνη. Στα ειδικά - τεχνικά λοιπόν θέματα αναγνωρίζονται ως ικανοί να συμβουλεύουν μόνο αυτοί που έχουν αποκτήσει τις σχετικές γνώσεις μετά από διδασκαλία. Όταν όμως πρόκειται να συζητήσουν για πολιτικά θέματα (που αφορούν τη διοίκηση της πόλης), τότε επιτρέπεται όλοι να εκφράσουν τη γνώμη τους και να πάρουν μέρος στη λήψη αποφάσεων, άσχετα με προσωπικά χαρακτηριστικά, όπως το επάγγελμα, η καταγωγή ή ο πλούτος. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχουν ειδικοί στα πολιτικά, δεν αναγνωρίζονται κάποιοι ως εκπαιδευμένοι στο συγκεκριμένο τομέα. Αν υπήρχε ειδική πολιτική γνώση και μπορούσε να διδαχτεί, θα δέχονταν και για τα πολιτικά θέματα τη γνώμη μόνο των ειδικών. Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι Αθηναίοι δε θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι

που διδάσκεται, δηλαδή δεν μπορεί να διδαχτεί όπως οι άλλες ειδικές γνώσεις. Με τη θέση αυτή ο Σωκράτης υπονοεί ότι όλοι κατέχουν την πολιτική αρετή και, επομένως, είναι κάτι το έμφυτο. Βέβαια, αυτές οι ιδέες δε διατυπώνονται ξεκάθαρα από το φιλόσοφο.

Ο Πρωταγόρας στο απόσπασμα από το πρωτότυπο κείμενο που μας δίνεται συμφωνεί απόλυτα με το Σωκράτη σχετικά με τη στάση των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου. Στόχος του είναι να εξηγήσει την συμπεριφορά των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου δίνοντας πολύ μεγάλη βαρύτητα στο στοιχείο της καθολικής συμμετοχής στην πολιτική αρετή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, στα ειδικά θέματα δέχονται μόνο τους ειδικούς, ενώ στα πολιτικά δέχονται όλους τους πολίτες. Αυτό είναι δικαιολογημένο – εύλογο (εϊκότως, ως ἐγώ (φημί), όπως έχει δείξει ο μύθος: οι τέχνες μοιράστηκαν σε λίγους, ενώ η αιδώς και η δίκη μοιράστηκαν σε όλους. Η καθολική διανομή της πολιτικής αρετής ήταν απαραίτητη προκειμένου να υπάρξουν πόλεις. Χωρίς τη συμμετοχή όλων στην πολιτική αρετή ήταν αδύνατη η συγκρότηση αυτών. Με άλλα λόγια, η καθολικότητα είναι στενά συνυφασμένη και αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη και διατήρηση των πόλεων. Η αναγκαιότητα αυτή αποτελεί και την εξήγηση που δίνει ο Πρωταγόρας για τη συμπεριφορά των Αθηναίων.

Ενώ λοιπόν οι δύο συνομιλητές συμφωνούν ως προς τη συμπεριφορά των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου διαφωνούν ωστόσο ως προς το διδακτό της αρετής. Ενώ ο Σωκράτης παίρνει ως δεδομένο αυτή τη συμπεριφορά για να αποδείξει το μη διδακτό της αρετής, ο σοφιστής επιχειρεί απλά να την εξηγήσει με τη βοήθεια πάντα του μύθου. Και η ερμηνεία που δίνει είναι τελείως διαφορετική από την άποψη του Σωκράτη: Η στάση των Αθηναίων χρησιμοποιείται από το Σωκράτη ως **απόδειξη** ότι η πολιτική αρετή δε διδάσκεται. Η στάση των Αθηναίων, από την άλλη, **εξηγείται** από τον Πρωταγόρα με το σκεπτικό ότι όλοι έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή, γιατί κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο για την ύπαρξη των πόλεων. Στόχος του δηλαδή είναι να τονίσει την **αναγκαιότητα** και την **καθολικότητα** της αρετής και στη συνέχεια να προχωρήσει στην απόδειξη για το διδακτό αυτής.

B4.

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Σωστό
- ε. Λάθος

B5.α

ἴωσιν – εισιτήριο

δεῖ- ἔνδεια

ἀνέχονται – ἔξη

εἰδῶσιν - συνείδηση

B5.β

- Η αρετή της δικαιοσύνης πρέπει να αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό κάθε υπεύθυνου πολίτη.
- Όλα είναι υπό έλεγχο και δεν υπάρχει κανένας λόγος ανησυχίας.
- Φέτος έλαβα μέρος σε ένα σχολικό διαγωνισμό δημιουργικής γραφής και πήρα το πρώτο βράβειο.

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και το κύρος του σήτορα και τη φωνή του και τις αλλαγές ύφους που συμβαίνουν στους οητορικούς λόγους, επιπλέον, όμως, και τον επικαιρικό του χαρακτήρα και τον ζήλο για την υλοποίησή του και όταν δεν υπάρχει τίποτα που μαζί να βοηθά και να πείθει αλλά γίνει έρημος και γυμνός από όλα όσα έχουν προαναφερθεί, τον διαβάζει επίσης κάποιος χωρίς καμία πειστικότητα και χωρίς να παρουσιάζει κανένα στοιχείο χαρακτήρα αλλά σα να κάνει απαρίθμηση, εύλογα, νομίζω, φαίνεται ότι είναι ασήμαντος στους ακροατές του. Αυτά βέβαια και θα μπορούσαν να βλάψουν σε μεγάλο βαθμό τον λόγο που παρουσιάζεται τώρα και θα μπορούσαν να τον κάνουν να φαίνεται πιο ασήμαντος.

Γ2α.

ἀναγιγνώσκη: ἀνάγνωθι

ἀπαριθμῶν: ἀπαριθμοῖεν

τοῖς ἀκούουσιν: ἀκούσεσθαι

μάλιστα: μάλα

φαίνεσθαι: φανῆτε

Γ2β.

τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3α.

τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ἀποστερηθῆ

τῶν προειρημένων: ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως γενική αντικειμενική στο ἔρημος και γυμνός

γυμνός: κατηγορούμενο στο λόγος μέσω του συνδετικού ρήματος γένηται

εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο δοκεῖ

τοῖς ἀκούουσιν: ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖ

Γ3β.

Εἶδος: Κύρια πρόταση κρίσης καταφατική.

ἄπερ: υποκείμενο στο ἄν βλάψει και στο ποιήσειεν (ἀττική σύνταξη)

τόν ἐπιδεικνύμενον: ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως αντικείμενο στο ἄν βλάψει

φαυλότερον: κατηγορούμενο στο τόν ἐπιδεικνύμενον μέσω του συνδετικού φαίνεσθαι

φαίνεσθαι: απαρέμφατο σκοπού-αποτελέσματος στο ποιήσειεν.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ Μ.Ε.Ε.
ΚΙΛΚΙΣ